

Körülötte „Villanyhuzalok, víz- és gázcsövek...” biztonságot adó kényelme, de a versben ott van e kényelem félelme is, az ösztönemberé, aki a valósággal való megismerkedése és kapcsolata közé nem állított fetisizált közvetítőket. Nincs itt semmi illuzórikus természetkultusz, csak a természetesség áhítása van meg benne, a természetességét, melyet az emberi kapcsolatokban nem mindig könnyű gyakorolni.

Jól érezhető, hogy a költői témaváltást egy erős hangváltás kikíséri. Ez kézenfekvő, csak éppen nem minden költőnél következik be, csak a tehetséges költőknél tapasztalni. A dalszerűséget lassan fölváltja a balladaszerűség, a leírást, az elbeszélést, a versbe ágyazott történetet azoknak jelzése, megnő e költészet expresszivitása. A környező világ iránti kezdeti rácsodálkozást a szemlélődés, tünődés követi; a választott hagyománytól tanult nagy állóképeket itt most színes költői fantáziára valló montázsok feledtetik velünk. Néha még idegesen kapja föl fejét az olvasó: de hiszen ez itt régibb stílus hangja, hogy lehet ezen a hangon ma verset írni? S ha nemcsak ezt veszi észre, hanem azt, hogy Kányádi költészetében ez a régibb stíl megújul, újra olyan költőre talál, aki természetességgel tudja kora és önmaga kifejezéseiként használni, akkor örömét lelheti ebben a költészetben.

Kányádiban van állandó, tudatos törekvés a hagyományból való szintézis-teremtésre. Ez nyilván közvetlenül ható szellemi áramlatoknak eredménye (Erdély!), de művészi leleménye és kitűnő teljesítménye is. Zsoltár, ballada, lakodalmas tánc és népdal hangjaira bukkanunk a versekben, s ez mindig a tartalomhoz illőn van jelen. Nem érdemtelen megjegyezni, hogy az, ami az előbbi kötetekben még nyom nélkül volt, itt többször is előtűnik: József Attila egy-egy versbeli gesztusa.

Van érzéke a groteszkre is, ez szintén új hang nála. (Bár néha ez megakad egy szójátéknál vagy ötletnél.)

Talán nem minden jelkép nélküli, hogy a kötet legjobb írása Bráncuși román szobrász világhíres *Végtelen oszlop-árról* szól. A kultúráknak ilyen helyeken van meg az igazi érintkezése, mélyebb minden filológiai adatazonosságnál.

Azt írtam fentebb, hogy az olvasó, a hazai olvasó örömét lelheti Kányádi költészetében, sajnos inkább csak lelhetné. Mert bár nyilvánvalónak látszik, hogy egy romániai magyar költő Bukarestben megjelenő könyve leg hamarabb a magyar olvasóhoz jut el, ez mégsem így van. Könyveserénk éppen a legszükségesebb utakon döcög, akadozik leginkább. (*Irodalmi Könyvkiadó, Bukarest 1966.*)

ILIA MIHÁLY

NÉGY FIATAL ERDÉLYI POÉTA — ÖT VERSESKÖTET*

Szilágyi Domokost (szül. 1938.) nemzedéke formaművészeként emlegetik, aki egy-egy műfajban történő jelentkezésével, még a tehetségét jól ismerő szakembereknek is nemegyszer meglepetéssel szolgál. Érdeklődése bámulato-sa sok irányú, angolból fordít verset és prózát. (J. Updike: *A kentaur*), a román népköltészet és a modern román líra egyik legtöbbet foglalkoztatott tolmácsolója, a publicisztika és esszé szakavatott — nem egy irodalmi vitában megedzett — képviselője. Hazájában, fiatal kora ellenére is, befutott

költőként emlegetik (nálunk sajnos alig ismerik), s a romániai magyar irodalom egyik legeredetibb tehetségeként tartják számon. Nagy népszerűségét — vitathatatlanul értékes alkotásai mellett — annak a mohó, kísérletező-felfedező vágynak, s a líra hagyományos formáit megújító — a népköltészet hangulati elemeit a szürrealista képalkotással egybeötvtöző — intellektuális izgalmat keltő „varázslatnak” köszönheti, mely költészetének minden sorában magával ragadja az olvasót. Szilágyi költői fejlődésének első szakasza a *Szerelmek tánca* (1965) c. kötet nagy versével, a 200 soros *Bartók Amerikában* c. költeménnyel zárul. Ez a vers, mintegy összegzőképpen, hatványozottan tükrözte az addig felvillantott költői értékeket, és csírájában már magában hordta egy erre épülő, s ebből a gondolati anyagból táplálkozó, tudatosan meg-

* Szilágyi Domokos: *Garabonciás* (Ifjúsági Könyvkiadó), *A láz enciklopédiája* (Irodalmi Könyvkiadó); Lendvay Eva: *Bájos ének*; Cseke Gábor: *Déli harang*; Király László: *Vadásztánc* (mindhárom Irodalmi Könyvkiadó, Forrás-sorozat). Mind az öt verseskötet Bukarestben jelent meg, 1967-ben.

szerkesztett lírai-világkép kiteljesedéseinek irányát és lehetőségeit.

A két legújabb gyűjtemény versei már ennek az — a népköltészetben és modern izmusformákon iskolázott — útnak egyenes következményei. Össze is tartoznak, meg különböznek is ezek a versek, és nemcsak feltételezik, hanem — a szó legteltesebb értelmében — meg is valósítják egymást, azaz, egyik versből kinő a másik, és ezáltal nem szétszakad, hanem még teljesebb lesz a „líra-folyam”, mert kezdet és vég egybemosódásával megsokszorozódnak a száz és száz variációs ötletet magukban hordó lehetőségek, s ezek újabb és újabb versek születésén keresztül a líra mindenkori „örökérvényűségét” bizonyítják. Különösen *A láz enciklopédiája* c. kötetre érvényesek a fent elmondottak, s ez a nagyívű — egész könyvet kitevő — VERS a költő kifogyhatatlan improvizációs dalmagazdagságát tanúsítja. Szilágyi tökéletesre csiszolt szabad verseiben bravúrokra is képes, lényegre törő, feszes megfogalmazásával, a szürrealizmust a népköltészet elemeivel összekapcsolva, olyan élményekkel ajándékoz meg bennünket, melyekben a játékos-groteszk hang mellett a világról való aggodás, a mindnyájunkért való felelősség is kitetszik. „Viharfelhő-galléros” garabonciásként száguld hét határban, s a „szegénylegények” mellett hitet téve — „értetek véreim az igazság” — a „nagy-rohanásról, a lélegzet szaggató boldog rohanásról” szeretne vallani, mégpedig úgy, hogy horizontját „világméretűre” tágítja, és bízik abban, hogy nemcsak belül, hanem kívül is a „fiatal, szent szigorúság rak rendet mindenütt.”

És mennyire látja, hogy az „ó ó ó az arany az arany” (*Alkimisták*) felkiáltással megvadult órgrófok és hercegek tánca hogyan kapcsolódik ahhoz az úthoz, ahol „a történelem legtöbb háborúját részegen vívták”, s ezért figyelmeztet: „tessék fölcsatolni a biztonsági övet a gondolatokra, szándékokra!” (*Józanság*). Felelős, az emberiségért aggodó beszéd a Szilágyi Domokosé, s ha először még csak jelzi költői szándékát — „mit is tehet a költő? Teleírhatja / csillagokkal a mennyboltot, / míg alusznak a csillagászok. / Teleírhatja rózsákkal a kertet, míg alszik a május. / Teleírhatja reménységgel — teleírhatja hajnallal az éjszakát, / míg alusznak az emberek;” — később már bízik is abban, hogy szava nem hullik meddő talajba, mert hiszen ő *A láz enciklopédiája* c. kötet „Neveninccse”: „Nevenincc

azt hiszi, pipaccsal legyőzheti a pán-célcocsit, / s igaza van, mert a pipacs piros.”

Lendvay Évának (1935) költő-példaképert nem kellett messzire menni, hiszen azt „házon belül”, édesapja, Szemlér Ferenc személyében megtalálhatta. A költő bemutakozó kötete egy kis-sé megkésétt, pedig már az első — majd tíz évvel ezelőtt írott — versei, különösen a *Tavaszi szél* és az *Októberi virágének*, érett alkotásként hatnak. Lendvay Éva költőisége, intellektualitása azokban a versekben domborodik ki igazán, ahol az ősi folklórhoz visszanyúlva, a virágénekek báját és a ma emberének nyugtalan életérzését sikerül egybeötvözni. A sorról sorra megszenvedett versek legsikerültebbjei (*Tűz, Doktor Faustus, Alom Picasso színeiben*) a „keresztre feszítés” poklát vágigjárt költő fejlődésének irányát egy időre meghatározzák.

Meglepő, mert elsőkötetes fiataloknál majdnem mindig hiányzik az a tudatosság, ahogyan Cseke Gábor (1941) költői világát felépíti. A humánumból oly sokat eláruló *Emberi föld* c. ciklus címadó poemájában a torjai cementgyár egész napon át port nyelő munkásainak állít emléket, s hangos felkiáltással — „ez itt emberi föld, melynek a fényhez jussa van!” — technikailag civilizálódott korunk ellentmondásainak a megszüntetését sürgeti, s a XX. század gordiuszi csomójának a megoldását csak egyben látja: „ide irányítanak minden gépet, / mely rakétát vagy golyót röpít, / gránátot gyárt és lövedéket, / minden tankot ideirányítanak!” Az újságíró-„gyalogutakon” megtett vándorlások a „napos gond-jaikat iszákba hordozó” köznapi emberek életét is lírába lopta, s kell-e tömörebb, egyszerűbb megfogalmazása a *Gyalogút* c. költemény befejezéséből frappánsan kicsendülő gondolatnak: „Célja? / Élni, / messze élni. — Élete? / Mindenkié, / amit leltem. / — Kora? / Épp a gyermekkoromba értem. / Neve? / Egyszerű név — / emberiség.” (*Interjú*). S ezt az egyszerű nevet kutatni, titkait, harcait, reménységeit felfedezni, s ezt szolgálni minden jeirt sorról, ebben van a József Attila-i örökséget tudatosan vállaló, s azt tovább folytatni készülő Cseke költői küldetése. A *Szigorú tavirózsa*, az *Utazás a földéken-hegyeken által* és a *Kiserdő* c. költemények a biztató indulást sugalló kötet legjobb darabjai.

A *Vitorla-ének* c. — romániai fiatal magyar költők verseit tartalmazó

— antológiának a címét a szerkesztő, Király László (1943) egyik verséből kölcsönözte. Ez a költemény, de még inkább az ezt magába foglaló *Tengerparti város* c. ciklus, egyben meghatározó is, egy induló fiatal olyan kitekintése, világbalátása, aki egyesítve a hagyományos költői eszközöket a legmodernebb versépítéssel, korszerűségével, formaérzékével, etikai állásfoglalásával bátran állítható példaképül fiatal költőtársai elé. A *Vadásztánc* c. kötetben a költő sohasem szunnyadó felelősségérzete, az unalmas szürkétől, tespedtségtől való menekülés dominál. „Összehúzom szemem lázítok / A felelőségre az emberek között: / Felelősen élni!” (*Számadó vers a felelőségről*).

Királynak lételeme a lázadás, s keresi és meg is találja az alkalmat, hogy kamaszos hetykeséggel — „nincs mit eldöntsek: erősödöm” (*vers*) — ki mondja, vagy ha nem ő szól, más szájába adva a szót, kimondassa: nincs legyőzhetetlen akadály! „Már hiába

torlódnak elem a hegyek — / fehér ingem lángra átment az éjszakákon, / s e furcsa lobogóval lázítok, / bármerre megyek!” (*Derkovits: Szölvővő*). S e furcsa lobogó lengetése nemcsak az olvasó figyelmének a felkeltése, hanem egy meggyőző biztonságot adó erő is, mely a tengerre szállt vitorlást útján végigkíséri, hiszen rálelt küldetésére, mert „megtalálta a messzeséget, / de átkozott legyen ki visszatartja...” (*Férfiak a parton*). A ritmikailag bravúrosan megkomponált *Vadásztánc* nemcsak a *Szép fehér madár* c. — szerelmes verseket tartalmazó — ciklusból, hanem az egész kötetből magasan kiemelkedik. Király pályakezdő — ki tudja mily’ okból magyarországi forgalmazásra nem került — kötetére magam reményekre jogosít, de a költőnek vigyáznia kell, nehogy az önként vállalt, fiatalok közötti „vezérszerepe” elbizakodottságot szüljön.

SZAKOLCZAY LAJOS

MI VAN A FIÓKBAN?

Divat a riport. Már hosszú hónapok óta mohón nyitunk rá az Elet és Irodalom utolsó oldalára, és megvesszük a félszáz legjobb interjút tartalmazó könyvheti összeállítást. Divat a riport Szegeden is. A Csongrád megyei Hírlap vasárnapi számait egy dél-magyarországi írónak, művészekkel készült riportsorozat teszi érdekessé. (Reméljük, választott határain belül teljességre fog törekedni.) S most íme, a Tiszatáj is elindítja a maga tájékoztató jellegű riportkölcióját. A címben megjelölt szűkre szabott terjedelemben, de pontos adatokkal megzadagítva, s főleg azzal a céllal, hogy azok, akiket úgyis összezárr legalább a „Kis szegedi irodalomtörténet”, ismerjék még jobban egymást, ismerjék egymás terveit, szándékait; tudódjék ki a nyilvánosság előtt: éveknek eltelte után ki mit valósított meg most közhírré tett szándékaiból. Szeretnénk, ha e miniinterjúk a helyi irodalmi közérzet levegőjét is tisztítanák, és az egymás munkájáért való érdeklődő felelőséget erősítenék — hogy ne essünk többé minden napos bűneinkbe: ne tegyünk úgy, mintha nem tudnánk, mit ír és mit ér, hol publikál és milyen visszhanggal a másik. Sorozatunk első renden a dél-magyarországi, a szegedi írók, művészek és kritikusok köréből válogat, de sort kerít azokra is, akik régi, állandó munkatársai lapunknak, illetve hasábjainkról indultak el.

Elsőnek szándékosan esett a választás Dér Endrére, hisz éppen másfél évtizede szereplője már a szegedi irodalmi életnek.

— *A lexikon jól mondja-e: születettél 1922-ben, Békéscsabán.*

— Igen, pontosabban júl. 7-én, Szatmárnémetiben viszont nem adtam ki verseskötvet 1944-ben, bár én is konvencionálisan, versekkel kezdtem.

— *Hol és mikor jelentek meg első írásaid? Mit mondanál írói és emberi pályakezdesedről?*

— Soproni főiskolás voltam még, első verseimet az itt szerkesztett baloldali színezetű, antifasiszta ifjúsági lapok, a „Nyugati Orszem” és a „Bástyánk” 1942–43-as időszaki számaiban közölték. Ácsdalok, ácsnóták voltak e versek, élményanyagukat otthonról, építőmunkás családom köréből hoztam. Azokat a szociális indulatokat, azt a lázongást fejezték ki, amit — annak ellenére, hogy egy ideig a teológiai fa-

KÉT FLEKK
DÉR ENDRÉVEL

(Vinkler László rajza)